

Salamon Júlia

Képkereső, képtaláló – megállók a képalkotás végtelenített folyamából

Peternák Anna 2015 és 2020 közti munkáiról

A képi fordulaton innen és túl, a posztdigitális képalkotói gyakorlatok egyik alapkérdésévé vált a vizuális tartalomelőállítás – legyen szó a tömegkultúra képeiről vagy a magasművészet köré sorolt munkákról –, hol tengerként vagy áradatként leírt kulturális tapasztalatához képest milyen viszonyulásokat alakítanak ki maguk a képalkotók. Vajon a képek termelése és fogyasztása mennyire bújhat ki a minket körülvevő társadalmi, kulturális mintázatok alól? A Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskolájában ezt a kérdést többen, többféleképpen feszegették már. A 2010-es évek elejéről Áfrány Gábor munkái jutnak eszembe, amelyek a digitális képegység, a pixel felnagyíthatóságának kérdését kutatták a felismerhetőség változásának relációjában.¹ Vagy idevágó példa lehet a szintén a doktori képzésben résztvevő **Szécsényi-Nagy Loránd**, aki az alkotói folyamatot kiszervező, magától eltávolító, illetve saját tervezésű-készítésű, majd a városi térben magára hagyott képalkotó eszközökkel dolgozik rendszeren.² A fenti művészekhez hasonlóan **Peternák Anna** érdeklődése, művészeti kutatása (doktori témavezető **Szegedy-Maszák Zoltán**) is régebbre nyúlik vissza akár a szerzőség távolításának kérdésében, akár a már rendelkezésre álló, kibányászható vizuális információ, majd ebből építkező új kép életre hívásának metódusa kapcsán.

Peternák Anna alkotói módszerének egyik jellegzetessége, hogy vizuális adathalmazokkal dolgozik, azaz képek valamilyen szempontból koherens láncolatával. Ez a koherencia épülhet a vizuális hasonlóságra, összevethetőségre; a képműfaj azonosságára; a halmaz elemei közti tartalmi vagy motivikus kapcsolatra; ahogy maga az absztrakció, redukció módszere is jelenthet közös nevezőt egyazon csoporton belül. Konkrét munkákhoz kötve, legyen szó a Google Képek találatairól vagy analóg fotóarchívumról, ahogy az *Embermagasság* című tárgyegyüttese kapcsán látjuk majd, vagy

1 Áfrány Gábor munkái az iCA-D gyűjteményében, http://www.ica-d.hu/index.php?p=afrazy_projekt (letöltés dátuma: 2020. 12. 28.)

2 Pl. Szécsényi-Nagy Loránd *DAYS, 86 400.00066 sec* c. kiállítása keretében látható munkák, <https://artportal.hu/program/days-86-400-00066-sec/> (letöltés dátuma: 2020. 12. 28.)

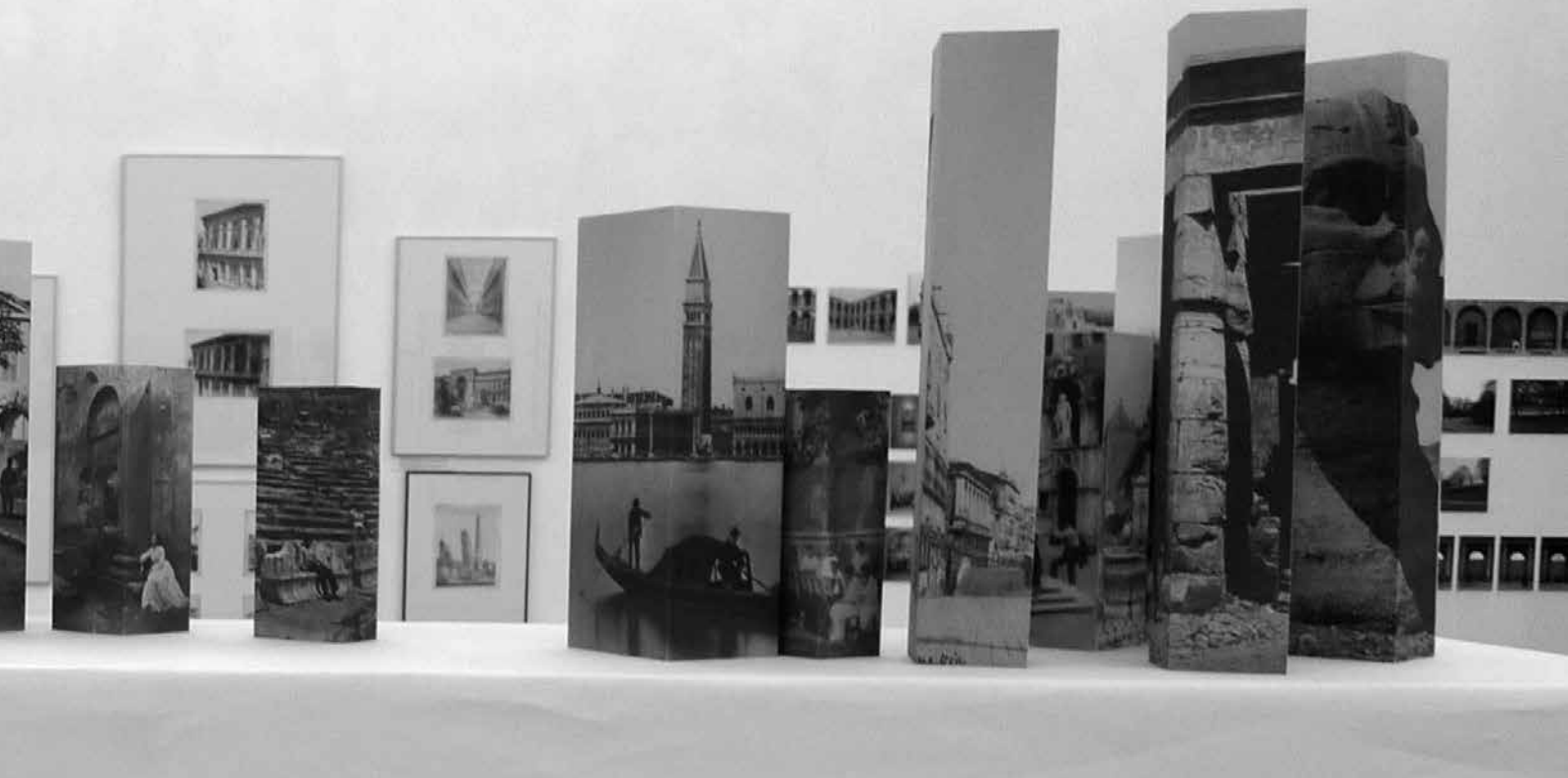
akár az általa készített, interakcióra felkínált absztrakt fóliarétegekről,³ a művészeti vizsgálódásának az a tétje, hogy a kiválasztott halmaz kereteit tágítsa, a képek láncolatának folytathatóságáról gondolkodjon, vagy épp a képi halmaz közös tulajdonságaiban tegyen kisebb-nagyobb módosításokat. Ezek olyan transzformációk, amelyek a képek mediális minőségének megváltoztatásához kapcsolhatók – az analóg-digitális áttétel sokszor többszörösen ismételt oda-visszakonvertálása például Anna kedvelt módszere, vagy a képeket jellemző egyéb vizuális információ módosításáról szólnak. (Ilyen lehet a lépték megváltoztatása; részlet kiemelése nagyítással, ahogy ezt például a *Tempevölgy* kezében tartott számának fed- és hátlapi borítójánál is megfigyelheted;⁴ vagy a kompozíció variációs módosítása; színek eltolása stb.)

Az ezek mögött meghúzó alkotói indíttatás, kérdésfeltevés röviden úgy foglалható össze: hogy miként lehet a világunkban már létező vizuális reprezentációkból kevésbé pazarló, mondhatni takarékos módon újabb és újabb képeket alkotni, hogy alapjaiban nem változtatjuk a reprezentáció kiinduló pontját. Vagyis egy képből hogyan lesz több kép? Ugyanakkor elmondható, hogy ennek a magatartásnak nem egy sajátos alkotói ökonómia a motorja,⁵ hanem sokkal inkább Anna – a rendelkezésére álló képi halmazok kapcsán is – mélyre fúró, vizsgálódó alkotói attitűdje. Nézőként

3 Peternák Anna írásvetítőre készített műve, a *Szegény Spányi... hol vágja el?* az Átjáró c. csoportos kiállítás keretében volt kipróbálható (Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2019), <http://www.mke.hu/node/39280> (letöltés dátuma: 2020. 12. 28.)

4 PETERNÁK Anna, *Kék: tenger, zöld: fű*, scannerrel torzított képek (festett kartonok és printek), 2020.

5 A hazai művészeti diskurzusban többek között Sugár János vetette fel, hogy milyen volna elképzelni a művészeti munkát a nem-növekedés társadalmi-gazdasági berendezkedése mellett.

izgalmas elgondolni, ha Peternák Anna egy-egy képével van dolgunk, sokkal inkább érdemes azt egy láncolat részeként, az adott sorozat relációjában szemügyre vennünk, hogy egyúttal képet kaphassunk az alkotó egész halmazzal kapcsolatos vizuális vizsgálódásairól is. Lássuk, mindez, hogy működik az alkotói gyakorlatban!

A talált látvánnyal dolgozni jó százéves hagyományra nyúlik vissza (Marcel Duchamp, *Fountain*, 1917) a vizuális művészetek területén. Peternák Anna 2015-ös munkájában egy hétköznapi szituáció kapcsán (rácsos ablakon beszűrődő napfény és a rács mintázatának vetett árnyéka) egy hasonló jelentéskisajátítással és eltolással él. (Ahogy a *Forrásnál*, úgy itt is van ikonikus, tartalmi asszociatív kapcsolat.) A *Le Folie* digitális fotósorozat Tornyai Péter azonos című zenei kompozíciójának lapjait vonja be következő rétegeként, az ablakrács amúgy is partitúraszerű árnyjátékát felfogó ernyőként. A mű belső logikáját, a formai hasonlóság mellett (párhuzamos egyenesek, kottafejszerű körgyűrűk) már a fenti bevezetőben is hangsúlyozott folytathatóság adja. Tornyai darabját – ahogy a címadással is utal rá a zeneszerző – ugyanis

egy vizuálisan is érdekes formai koncepció [...] alapozta meg. Az eredeti partitúra egy kétoldalnyi üres sorokból álló kottapapír, aminek jobb oldalára 10 átlátszó fóliát kell rárakni tetszőleges sorrendben. A hangok, módosító jelek, dinamikai instrukciók a fóliákon vannak. A két oldal eljátszása után lapozni kell, vagyis átfordítani egy fóliát a bal oldalra, majd újra eljátszani a két oldalt. Ez így megy, míg az összes fólia át nem kerül a bal oldalra. [...]⁶

6 TORNyai Péter, *Le Folie*, 7', 2009, <http://petertornyai.com/muvek/kamarazene/le-folie/> (letöltés dátuma: 2021. 01. 04.)

Anna ezt a Tornyaitól kölcsönzött változékonysággal, layerekkel operáló felfogást teszi saját vizuális improvizációja részévé.

Hasonló zenei – egyúttal intermediális – gondolkodás jellemzi Anna *Lichtton(v)erfahren*⁷ című installációját,⁸ amelyet az Átlátszó Hang újzenei fesztivál keretében mutattak be 2015-ben, a zuglói Hermina Galériában.⁹ A fesztiválprogramba az árulkodó *Látható hang* című csoportos kiállítás kapcsolódott be a Hermina Alkotócsoporthoz. Bár itt nem állt Peternák rendelkezésre egy konkrét (kortárs) zeneirodalomhoz kapcsolódó referencia, ugyanakkor az installáció terébe való bekapcsolódás a felkínált interakció révén ugyanúgy az előbbi folytathatóságról szóló gondolatmenethez kapcsolja a *Lichtton(v)erfahren*. A *Le Folie* című munkával ellentétes módon itt Anna kínált szabad projekciós felületet a sötét galériaterbe installált filmszalagszerűen perforált papírfüzérekkel, míg a galériaterbe lépő látogatók a kezükben zseblámpával világíthatták meg a papírfrízeken látható, hangsávok grafikai képét imitáló jeleket. (Ez utóbbiakat kivágásos módszerrel, negatívan jelölte az alkotó a füzérekben.) Emellett térben a papírszalagokat színes műanyagfóliából kivágtott, felfüggesztett „hangsáv-sziluettek” egészítették ki. A lámpák fényköre – különösen több néző párhuzamos mozgása esetén – időbeli karaktert adott a műnek. A tér eseményszerűvé vált, vizuális történések egymásutánját olvasztotta magába.¹⁰

A következő két műcsoport arra példa, hogy egy adott vizuális kulturális örökséget (képhalmazt) hogyan lehet úgy újrahaznosítani, hogy a reprezentáció módja valamely korábban kevésbé szembeötlő karaktert vagy képek közti összefüggést tegyen láthatóvá. A *Talált tárlat – Lemuel Gulliver emlékezete* című kiállítás¹¹ keretében Peternák a tárlat fikciós keretét követve Barcsay Jenő klasszikus albumának (*Művészeti anatómia*, 1953) részleteit használja fel üvegekbe, apróbb fiolákba vagy épp Erlenymer-lombikba zárva, eltérő méretűre zsugorítva vagy épp felnagyítva azokat (*Anatómiai tapasztalatok*, 2018). Az installáció gyakorlatilag egy olyan privát kollekciónak jelenik meg előttünk, mint a regénybéli hajóorvos utazásai során szervezett, anatómiai „preparátumokba” sűrített tapasztalatai, amelyek a konzerválás révén az eltérő társadalmakkal érintkező Gulliver mindsetjének részévé váltak.

Ahogy az üvegekbe zárás gesztusa a méretek különbözőségére hívja fel a néző figyelmét, úgy támaszkodik az *Embermagasság* című installáció (2015–16) az azonos méretre hozás módszerére.

7 Nyersfordításban: a fényhang/fénytónus folytatása/megtapasztalása

8 Az interaktív installáció Szabó Ferenc János közreműködésével jött létre.

9 A Hermina Galériát Katona Kálmán hívta életre. A zuglói nonprofit kiállítóter 2015–2017 közt működött a zenészekből, zeneszerzőkből, képzőművészekből és performerekből szerveződő Hermina Alkotócsoporthoz közreműködésével.

10 Itt érdemes megjegyezni, hogy Peternák Anna művészeti kutatásaiban visszatérően vizsgálja a zene és vizuális művészetek lehetséges kapcsolódási pontjait, határterületeit. Ez a gondolkodásmód általánosságban a Hermina Alkotócsoporthoz munkájáról is elmondható. A kollektíva közösen jegyzett alkotásokat is készít, ahol mind az audiovizuális karakter, mind a performatív vagy részvételi elem hangsúlyos (pl. Hermina Alkotócsoporthoz, *Dobáljuk meg a kortárs zenét*, akció, 2017, <http://www.peternakanna.hu/>, letöltés dátuma: 2021. 01. 04.)

11 *Talált tárlat – Lemuel Gulliver emlékezete* c. kiállítás a szintén MKE-hez köthető, kurátor szakos MA hallgatók egyik diplomaprojektje volt 2018-ban, amely az Artpool Paulay Ede utcai kiállítóterében kapott helyet, <http://www.mke.hu/node/38233> (letöltés dátuma: 2021. 01. 05.)

A *Fotó/modell I.* című csoportos kiállítás¹² részeként debütáló munka esetében a kiinduló képhalmazt a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának fotóarchívuma adta. Anna ezen belül sajátos műfaji szűrést végzett,¹³ és olyan épített környezetet ábrázoló tájképeket válogatott ki, amelyeken az emberi figura jellemzően csupán kiegészítőként, staffázsként jelenik meg. Anna, a szűkítést folytatva, azonban olyan kompozíciós egységeket emelt ki az időben és térben szerteágazó gyűjtemény darabjai közt kutatva, ahol az emberi alak egy magasan elnyúló épületrész, torony társaságában jelenik meg. Az ilyen módon kiválasztott archív fotókat digitalizálta, majd a kiemelt részleteket aztán annak fényében méretezte, hogy végeredményként a képeken látható figurák nagyjából azonos léptékben jelenjenek meg előttünk. További csavar a történetben, hogy a digitális printeket ezután habkartonhasábokra kasírozta (hasábok méretét a fotón látható épített elem szabta meg), ezzel variálható építőkockavárossá, terepasztallá formálva a hosszan elnyúló felületen bemutatott tárgyegyüttest. Az *Embermagasság* installáció fontos kiegészítő eleme volt a Barcsay-terem falain körbefutó eredeti archív anyag, amely egyúttal vált a fotóhasábok kulisszájává, illetve az installáció játékos kerete révén a látogatókat is egy aktívabb, böngésző magatartásra sarkallhatta az eredeti, jelen esetben forrásnak számító analóg archív fotókkal szemben. A léptékek eltolása a tartalmi elemek (emberek, épületek) kényelmesebb összevethetősége mellett olyan finom vizuális sajátosságokat tett közelebbre, mint az archív fotók eltérő színhőmérséklete vagy eredeti méretük/felbontásuk közti különbség. Anna ezt az „analóg – digitális – digitális print térbeli hordozón” többszöri mediális váltása révén tette hangsúlyosabbá, s ezzel az eredeti felvételek készítési kontextusát (milyen időpontban, hol, milyen eszközzel rögzítették az adott felvételt) is érzékletesebben a nézők elé tárta.

Zárásként felmerülhet, hogy a fent röviden bemutatott művekről készült reprodukciók közlése a *Tempevölgy* 2020/4. lapjain vajon nem egy hasonló, folytonosságra törekvő képköltői bravúr újabb állomása-e? A korábban már létező képhalmazok újragondolása, kereteik tágítása a fekete-fehérre transzformált változatok révén? Vagyis kérdés: hogy amit itt látsz, azt még nem látta előtted senki. Persze a képalírás sűg, de mindenesetre érdemes azért nyitott szemmel bekapcsolódni ebbe az előre nem meghatározott végpontig folytatható képköltői procedúrába, már csak nem várt újdonságok és a nézés elnyújtásának élvezete miatt is.

12 *FOTÓ / MODELL* – Képek a természet és művészet között, Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény, valamint a Doktori Iskola kiállítása, 2016, <http://www.mke.hu/fotomodell/> (letöltés dátuma: 2021. 01. 05.)

13 A vizuális adathalmazokhoz kapcsolódó keresés, a szűrés, összehasonlítás régóta foglalkoztatja az alkotót, ld. pl. *Hasonló képek I.*, 2011, <http://www.peternakanna.hu/hasonlokepek1/> (letöltés dátuma: 2021. 01. 05.)